

Flora op drift

Stadse klokjes (deel 2): Hoge straatklokjes

Klokjes triomferen in onze steden; overal komen ze op, je kunt er niet meer omheen. De opmars is indrukwekkend, de geschiedenis jong. In de vorige Planten kregen lage, zuidelijke straat- en muurklokjes een podium, nu staan de hoogopbloeiende muurklokjes centraal. Een kwartet is beeldbepalend. Opmerkelijk zijn drie inheemse representanten. Die maken een twist, wisselen van 'speelveld': ze zijn sterk uitbreidend in onze steden en ondergaan een neergang daarbuiten. Recent is er een vierde verwant in het spel: Piramideklokje.

Prachtklokje, Akkerklokje en Ruig klokje zijn nu trouwe, vaste stadsbewoners. Dat is nog niet lang het geval. Wie de Heukels' Flora van Nederland van 1996 erop naslaat, treft ze aan als 'zeldzaam en beschermd'. Allen waren toen exclusief voor een speciaal buiten-biotop; Akkerklokje voor heggen-, berm- en akkerranden, Ruig klokje voor oude boszomen en Prachtklokje was voorbehouden aan een enkel Limburgs loofbos. De jaren negentig bracht een kentering; het verlies van 'natuurlijke' klokjes en de opkomst van verwilderde tuin- en heemklokjes. Aanvankelijk dienden deze zich op bescheiden schaal aan, de afgelopen twee decennia volgde de grote doorbraak. Akkerklokje is het meest uitbreidend, gevolgd door Ruig klokje met Prachtklokje als runner up in het kielzog. Die progressie heeft een schaduwzijde; het wettelijk beschermde trio, raakte haar status kwijt. Ook verloren de klokjes iets van hun identiteit; de teelt bracht genetisch afwijkende planten. Soms is ze dat af te zien, met vaker witbloeiende varianten, maar meestal niet. Het koesteren van de oorspronkelijke (indigene) klokjespopulaties is overigens van groot belang; met name het behoud van de resterende authentieke Zuid-Limburgse Prachtklokjes. Die zijn uniek, waardevol en onvervangbaar. Ondertussen spreiden de stedelijke populaties zich naar hartenlust uit. De hoge klokjes zijn nu toonaangevend in

Van links naar rechts: Ruigklokje, Akkerklokje, Prachtklokje en Piramideklokje.

Twee duo's; enkele verschillenmerken

De vier hoge klokjes zijn tweejarig of overblijvend. Gemiddeld zijn ze 60 tot 90 cm hoog, Akkerklokje reikt wat hoger (tot 120 cm) en Piramideklokje toort daar bovenuit (tot 200 cm). Prachtklokje komt het vroegst tot bloei (al in mei), Ruig klokje is een uitgesproken zomerbloeiër (juli-september), Akkerklokje een langbloeiër (van juni tot september met een nabloei in de herfst) en Piramideklokje bloeit meer eindejaars (van augustus tot in december). Wat betreft uiterlijk valt het kwartet in twee gelijkende duo's uiteen; Ruig- en Akkerklokje enerzijds, Pracht- en Piramideklokje anderzijds. Het eerste duo bezit knikkende bloemen, terwijl de die van Pracht- en Piramideklokje zich tot de hemel wenden. Ruig klokje heeft als enig klokje witte haren in de bloemkroon. Kenmerkend voor Akkerklokje zijn de eenzijdige geplaatste bloemtrossen. In blad verschillen alle soorten, Prachtklokje onderscheidt zich met zijn ranke, langwerpige blad, Piramideklokje door zijn opvallende hartvormige grondbladeren.

Haarlem en Breda: fraaie klokjessteden

Enkele steden zijn -waar het klokjes betreft- buitengewoon bevoorrecht. Dat is allereerst Haarlem; dé klokjesstad van Nederland. Allerlei gunstige factoren, naast toeval, brengen de klokjes hier samen.

Haarlem is een groene, tuinrijke stad met een straatplant tolerant beheer. De bewoners zijn de klokjes goed gezind; koesteren en bevorderen ze. Ideaal is ook het klokjesklimaat; de ligging in de Randstad. In de vorstluwe binnenstad floreren de medi-

terrane campanula's. Samen met de inheemse klokjes, verzorgen ze ware klokjesstraten. De Krokusstraat die een naamswijzing verdient- vormt de ultieme attractie. Het hele spectrum aan klokjes is hier present, compleet met Gargano- en Karpatenklokje (zie

deel 1), alleen Piramideklokje mist. Voor deze bijzonderheid biedt een uitstapje naar de nabije Leidse- en Koninginnebuurt uitkomst. In Breda zijn vergelijkbare taferelen te zien, wel meer lokaal, maar niet minder vrolijk makend. Om alles onder ogen te krijgen is hier een rondtoer nodig. Naast het gebruikelijke is er het onverwachte, met in 2019 de ontdekking van Garganoklokje. Een status aparte is er voor Kluwenklokje. In Breda liet het zich meervoudig zien. Dat is in zekere zin speciaal. Dit inheemse klokje, met slechts nog één natuurlijke vindplaats in Nederland, duikt sporadisch in steden op. Het houdt er wel steevast een bescheiden en tijdelijk stedelijk leven op na. Als stadsplant is het een voorbijganger. In plantkundig jargon heet dat 'efemeer'; het komt en gaat, zonder zich blijvend te vestigen. Geen blijvertje dus.

stadsplantengemeenschappen langs beschutte, zonluwe muurkanten, in schaduwrijke tuinzomen, randen van heggen en bovenal in tuingangen. In smalle, vochtige tuingangen vieren ze hoogtij. Samen met andere kleurrijke soorten kwam daar een groene weelde tot stand met het aanzien van een boszoom-gemeenschap. Dat levert fascinerende beelden op met een boeiende soortenmix van Muursla, Geel nagelkruid, Groot nagelkruid, Groot heksenkruid, Gele helm-bloem, Schijnpapaver, Knopige ooievaarsbek, Knopig helmkruid, Hangende zegge, steeds vaker Boskortsteel en zelfs Groene bermzegge.

Piramideklokje beweegt zich in een andere wereld; die van de volle zon. Van nature groeit het in Italië en op de Balkan. Piramideklokje aardt daar op open, rotsige, kalkrijke bodems en op stenige stedelijke plekken; plaveisels en oude muren. Het zijn precies de plekken waar ze zich bij ons manifesteert, en al eerder in zuidelijk Groot-Britannië. Dit klokje is in het laagland al tijden op bescheiden schaal in cultuur (1569). Pas nu maakt het zijn escape, wordt daarbij -net als vele andere zuidelijke nieuwelingen- in het zadel geholpen door het veranderende klimaat; mildere winters, warmere zomers. Zijn natuurlijke start maakte dit klokje

in Haarlem. Daar settelde het in 2003, verspreid over drie locaties, als straatplant langs zonovergoten muurkanten. Inmiddels heeft Piramideklokje zich ook gevestigd in Alkmaar, Nijmegen en op een kerkruijne van het Belgische Nismes. Afgelopen zomer volgden er straat- en muurvondsten in Delft, Utrecht en Groesbeek.

Tekst: Ton Denters
Foto's: Aafke van Nierop (Ruig en Prachtklokje) en Ton Denters (Akker- en Piramideklokje)

Meer urbaan plantennieuws: zie twitter [@urbane_natuur](#)